

# Alles wat er was

Het is een bekende en goed werkende formule in de literatuur en film: zet een aantal mensen op een afgelegen plek bij elkaar, zorg dat er iets gebeurt waardoor de groep afgesloten wordt van de buitenwereld, en laat de lezer of kijker zien wat er binnen die groep aan primitieve en destructieve krachten op komt borrelen. Agatha Christie gebruikte deze formule veelvuldig in haar detectives (bijvoorbeeld in *Tien kleine negertjes* en in *Moord in de Oriënt-Expres*), Nobelprijswinnaar William Golding deed het in *The Lord of the Flies* (Ter Haar, 2010). Ook scenaristen van horrorfilms, of de makers van tv-formats als *Big Brother* en *Expeditie Robinson*, waar eerder in dit tijdschrift (Claassen, 2011; Ter Haar 2007) over geschreven werd, hebben deze formule met succes gehanteerd. De lezer is dus gewaarschuwd als we op de binnenflap van *Alles wat er was* (2013) van auteur en columnist Hanna Bervoets het volgende lezen: ‘Acht mensen komen op een zondag in een schoolgebouw samen voor de opnamen van een wetenschappelijk programma. Maar die worden nooit gemaakt. Want plotseling klinkt er een knal. Op bevel van de autoriteiten gaan ramen, deuren en gordijnen dicht. En ze blijven dicht. Eerst dagen. Dan weken... Naarmate de voedselvoorraden verder slinken, lopen de spanningen tussen de schoolbewoners steeds hoger op. Als alles wat er was er niet meer is, wat is dan nog de waarde van liefde, loyaliteit en vriendschap?’

Het verhaal wordt de lezer gefragmenteerd aangeboden. Zo begint het verslag van protagonist Merel op dag 91, gevolgd door dag 5, dan dag 95, 7, 11, 13, 92, enzovoorts. Deze gefragmenteerde wijze van informatie presenteren sluit mooi aan bij de desintegratie die geleidelijk aan in de groep als geheel valt waar te nemen, en bij de psychische desintegratie van de acht groepsleden.

Aanvankelijk probeert de groep zich staande te houden met duidelijke afspraken over de rantsoenering van het beperkte eten en het gebruik van kaarsen als de elektriciteit het begeven heeft. Maar al spoedig ontstaan er scheuren in het wankel bouwwerk van afspraken en regels. Subgroepvorming blijkt ook geen blijvende bescherming te bieden. Het volledig van de buitenwereld afgesloten zijn doet de fantasie naar wat er buiten gebeurd is op hol slaan. Vlak na de knal – ook hier wordt verder geen informatie over verstrekt – is er nog radiocontact mogelijk, en ontvangt de groep de instructies van de overheid om ramen en deuren gesloten te houden, ventilatieroosters af te plakken,

gordijnen gesloten te houden en weg te blijven van ramen en deuren, tot nadere instructies volgen.

Maar er volgen geen nadere instructies. Is de rest van de wereld ook in allerlei gebouwen opgesloten, wachtend op redding? Of is de rest van de wereld al vergaan, en is het zich aan de instructies houden volstrekt zinloos omdat er toch geen redding zal komen en het niet uitmaakt of je buiten vernietigd zal worden of binnen een hongerdood sterft?

De onderliggende angst wordt goed voelbaar als Merel in een vuilniszak een leeg doosje antipsychotica vindt. Wie van de acht heeft er antipsychotica nodig, welk gedrag werd er met deze medicatie onderdrukt, en wat gebeurt er met deze persoon nu de medicatie op is?

*Alles wat er was* is geen vrolijk boek, maar geeft wel een fascinerende kijk op groepsprocessen in een gedepriveerde context, en laat zien dat psychische gezondheid gemakkelijk om kan slaan in gekte als de externe realiteit zo diffuus wordt.

*Alles wat er was*. Dat was ook mijn eerste gedachte na het lezen van het interview van onze redacteur Silvia Pol met Jan van de Lande, naar aanleiding van het beëindigen van de leergroep die veertig jaar ononderbroken onder zijn leiding plaatsvond. Het geeft tevens een mooi beeld van de opkomst van de psychotherapie over het algemeen, en die van de groepspsychotherapie in het bijzonder in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw in de psychiatrische klinieken. Inmiddels, ruim vijftig jaar later, kunnen we ons – zoals Pol terecht stelt – afvragen of wij ons voldoende sterk gemaakt hebben om te behouden wat er destijds opgebouwd is. *Alles wat er was*...

Ook in het artikel van Frans van Paassen staat afscheid nemen centraal, en wel het afscheid nemen in kortdurende en gesloten groepen; Van Paassen (2013) publiceerde eerder dit jaar het eerste deel van zijn artikel over afscheid nemen in een open, psychodynamische groep. Tezamen geven de twee artikelen een mooi beeld van allerlei zeer herkenbare fenomenen die zich bij afscheid nemen in een groepspsychotherapie kunnen voordoen.

Ivo Bouwman scheef voor zijn studie Bestuurs- en Organisationswetenschappen een masterscriptie over loopgroepen. Het artikel in dit tijdschrift is een bewerking van deze scriptie, waarin de mate van sociale binding, *bonding* en *bridging* in een formele en in een informele loopgroep met elkaar vergeleken wordt aan de hand van participerend onderzoek. Hier gaat het over groepsprocessen buiten de therapiekamer dus, en wel bij *Loopgroep De Bosberen* en *Atletiekvereniging Startblok*!

Nicole op 't Veld en Michiel van Vreeswijk laten in hun artikel over een ééndaagse schematherapiegroep zien hoe effectief een format dat uit nood werd geboren om lange wachtlijsten te reduceren, in de praktijk blijkt te zijn en als vast onderdeel van het behandelaanbod gecontinueerd wordt.

Alles wat er was. Laten we vechten voor het behoud van de groepspsychotherapie, niet alleen in eigen kring, maar juist in bredere zin, en uitdragen wat de kracht en de meerwaarde van deze behandelvorm is, en ons tevens profileren als kennisdragers van groepsprocessen in organisaties en in de samenleving. Het tijdschrift probeert hieraan een bijdrage te leveren. Lees het en laat het vervolgens rondslingeren op de bureaus van uw collegae en leidinggevendenden, opdat alles wat er was, ook blijven zal.

**Arnout ter Haar**

## **Literatuur**

Bervoets, H. (2013). *Alles wat er was*. Amsterdam, Atlas/Contact.

Haar, A. ter. (2010). Groepsdynamica in de literatuur. Lord of the Flies van William Golding. *Groepen, tijdschrift voor groepsdynamica en groepspsychotherapie*, 2, pp. 20-27.

Haar, A. ter. (2007) Ik stond erbij en keek er naar. Over regressie in groepen en het zwijgen van de groepstherapeut. *Groepen, tijdschrift voor groepsdynamica en groepspsychotherapie*, 2, pp. 110-117.

Claassen, A.M. (2011). De groep in extreme omstandigheden. *Groepen, tijdschrift voor groepsdynamica en groepspsychotherapie*, 4, pp. 28-35.

Paassen, F. van (2013). Afscheid nemen. Over het beëindigen van psychotherapie, met name in de open psychodynamische groep. *Groepen, tijdschrift voor groepsdynamica en groepspsychotherapie*, 1, pp. 63-75.